

ANNA OLSZAK-PAWŁOWSKA

BIEGŁY W POSTĘPOWANIU SĄDOWYM. POSTULATY *DE LEGE FERENDA*

I. BRAK PRECYZYJNYCH REGULACJI DOTYCZĄCYCH BIEGŁYCH SĄDOWYCH

Przepisy¹ odnoszące się do biegłych sądowych sformułowane są niejasno, zawierają fragmentaryczne uregulowania i zdecydowanie z roku na rok tracą na swojej aktualności², a weryfikacji w trybie pilnym wymagają sądowe listy³ biegłych.

Ustawowe określenie definicji biegłego, uregulowanie statusu i roli procesowej to potrzeba obecnej chwili – podkreśliłoby to bez wątpienia szczególniejącą pozycję, jaką w procesie odgrywa biegły, a nadto stworzyłoby dodat-

---

Mgr ANNA OLSZAK-PAWŁOWSKA – doktorantka na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL; e-mail: annaolszak.pawlowska@interia.pl

¹ Dekret z dn. 26 października 1950 r. o należnościach świadków, biegłych, stron w postępowaniu sądowym (Dz. U. Nr 49, poz. 445 oraz Dz. U. 2004, Nr 273, poz. 2702) oraz wydane na jego podstawie Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 18 grudnia 1975 r. w sprawie kosztów przeprowadzania dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym (Dz. U. Nr 46, poz. 254, ze zm.), Rozporządzenie z dn. 31 października 1989 r. w sprawie wynagradzania biegłych (tłumaczy) z zakresu daktyloskopii (Dz. U. Nr 64, poz. 292), a także przepis art. 157 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070) oraz wydane na podstawie art. 157 § 2 tej ustawy Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz. U. Nr 15, poz. 133).

² Źródła podają, że dekret z 1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym to jeden z najstarszych obowiązujących polskich aktów prawnych.

³ Zdarza się, że w obrębie owych list działają od lat osoby dawniej zajmujące jedynie stanowiska, np. ogólnokierownicze w laboratoriach, mające tylko ogólne przygotowanie czy też wiedzę wyłączenie z zakresu innych specjalizacji.

kowe możliwości w postaci rzeczywistej kontroli wiedzy specjalistycznej biegłego.

Poszukiwania wśród przepisów prawnych dowiodły, że brak jest precyzyjnej regulacji prawa np. odnośnie do kompetencji biegłego, a obecnie duże emocje wywołuje status biegłego sądowego. Jako jedną z przyczyn⁴ nieprawidłowości upatruje się w liberalnie formułowanych przepisach o powoływaniu biegłych sądowych, umożliwiających uzyskanie uprawnień biegłego sądowego (nawet przez osoby niemające specjalistycznej wiedzy dotyczącej specjalności, w której ubiegają się o ustanowienie biegłymi sądowymi). A z tym wiąże się między innymi nieodpowiedzialna wręcz postawa części biegłych sądowych podejmujących się opracowania każdej opinii – niezależnie od tego, czy są kompetentni, czy też nie. Nie bez winy pozostają również organy procesowe, tj. sędziowie, którzy wydają „ciche przyzwolenie na wykorzystywanie w postępowaniu sądowym niekompetentnych⁵ biegłych lub na samowolnie rozszerzane opinii biegłych sądowych”.

Braki te zostały w końcu dostrzeżone przez Ministerstwo Sprawiedliwości – czego następstwem było uchwalenie Ustawy o lekarzu sądowym czy prowadzenie negocjacji nad projektem Ustawy o biegłych w postępowaniu sądowym oraz w innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw.

W czasie tworzenia ustaw dotyczących „grupy specjalistów”, autorom przyświecała rzeczywista wizja – po pierwsze – umocnienia roli biegłego w procesie, a po drugie, wypracowania dróg prowadzących do osiągnięcia przez biegłych sądowych takiego poziomu merytorycznego wystawianych opinii, które byłyby niepodważalną gwarancją jakości i bezstronności⁶. Ażeby dokonać kompleksowej regulacji, projekt Ustawy o biegłych w postępowaniach sądowych konsultowany był z Sądem Najwyższym, Krajową Radą Sądownictwa, Naczelną Radą Adwokacką, Krajową Radą Radców Prawnych z szeroko pojętym środowiskiem sędziowskim, prokuratorskim, wybitnymi

---

⁴ A. P a t e j u k, *Praktyczne aspekty wykonywania czynności biegłego sądowego*, w: *Rola biegłego we współczesnym procesie*, red. J. Turek, Warszawa 2002, s. 90.

⁵ Cedowanie na pracowników sekretariatu wyboru biegłego z listy nie zawsze jest opłacalne. Trud przeanalizowania zakresów specjalności biegłych ustanowionych przy sądzie czy sięganie do wykazu specjalności, do Dz. U. nie stanowi powszechnej praktyki. Docierają sygnały również o posługiwaniu się listami sprzed kilku lat, choć aktualizacja wymagana jest co roku.

⁶ Wypowiedź A. Kryże, wiceministra sprawiedliwości, podsekretarza stanu, sędziego, w trakcie ogólnopolskiej konferencji naukowej „Biegły w sądzie”, zorganizowanej w dn. 9-10 grudnia 2005 r. w Instytucie Ekspertyz Sądowych im. prof. dr. Jana Sehna w Krakowie.

przedstawicielami nauki, a także z organizacjami reprezentującymi biegłych różnych specjalności (w tym ważnych dla przedmiotu publikacji – Polskim Towarzystwem Medycyny Sądowej i Kryminologii oraz Polskim Towarzystwem Kryminalistycznym). Przy tak złożonym podmiocie, trudno było osiągnąć jednomyślność.

Inicjatywa z 1994 r. dotycząca utworzenia Kolegium Nauk Sądowych z założenia skupiać się miała na organizacji forum wymiany doświadczeń i reprezentacji specjalistów (w rozumieniu biegłych). Podstawowym celem⁷ było wyznaczenie jednolitych standardów badań, wymagań kwalifikacyjnych, procedur postępowania, które zapewniałyby najwyższą jakość, wiarygodność i prawidłowość badań oraz opinii. W rezultacie jednak koncepcja ta nie została przyjęta przez wymiar sprawiedliwości.

W lutym 2002 r. po raz pierwszy rozpoczęto pracę nad ustawą o biegłych sądowych – jednak zmiany w resorcie sprawiedliwości sprawiły, że przygotowywany projekt, tzw. ministerialno-środowiskowy⁸ (rygorystyczny w aspekcie kwalifikacji, wykształcenia, doświadczenia, weryfikacji pracy biegłych) nie został zrealizowany.

Drugi projekt (tzw. I projekt ministerialny) z 2003/2004 r. został odrzucony ze względu na niespełnienie oczekiwań środowiska biegłych⁹. Trzecią próbę projektu ustawy o biegłym sądowym podjęto w listopadzie 2005 r. (z inicjatywy poselskiej z postulatami PTK) oraz 6 lutego 2006 r. (przygotowany przez MS; II projekt ministerialny). Nowa regulacja¹⁰ dążyć miała do wzrostu¹¹ poziomu wydawanych opinii, miała być dostosowana do wy-

---

⁷ Statut Kolegium Nauk Sądowych w Polsce, art. 10, wersja z września 1994 [maszynopis].

⁸ Aktywny udział w opracowywaniu projektu brali m.in. reprezentanci środowisk biegłych sądowych.

⁹ Przygotowywany w Departamencie Legislacyjno-Prawnym Ministerstwa Sprawiedliwości. Wiele z tych rozwiązań nawiązywało do projektu ministerialno-środowiskowego, o czym: T. T o m a s z e w s k i, *Stary biegły w nowej szacie*, w: *Problemy współczesnej kryminalistyki*, t. VI, cz. I, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 2003, s. 23-31; oraz E. G r u z a, *Ustawa o biegłych potrzeba czy kosztowny zbytek*, w: *Biegły w sądzie. Konferencja w 40 rocznicę śmierci Profesora Jana Sehna*, red. A. Głazek, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 2006, s. 16-29.

¹⁰ Będzie ona budzić wiele kontrowersji, gdyż rozwiązania odbiegają od dotychczasowych uregulowań.

¹¹ Wiadomości specjalne powinny być jak najefektywniej wykorzystywane w procesie, a szczególnego zainteresowania podwyższeniem poziomu wydawanych opinii należy oczekiwać zarówno ze strony opiniujących, jak i adresatów owych opinii. Głos T. Tomaszewskiego wskazuje na obawy co do „propaństwowego” podejścia do sprawy biegłych (tj. pomysłu

mogów nałożonych przez Unię Europejską i uwzględniać postulaty oraz tezy kierowane do ministra sprawiedliwości. Poszczególne projekty różniło tymczasem niewątpliwie już samo podejście do roli biegłego¹² w systemie prawa – toteż dyskusja nad słusznością projektowanych zmian trwa nadal.

Aktualnie żaden z aktów prawnych (w randze ustawy) nie normuje całości zagadnień związanych z wydawaniem opinii przez biegłych na potrzeby postępowania sądowego. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych¹³ oraz przepis (np. art. 193 k.p.k.¹⁴) mówiący, że potencjalny biegły winien mieć wiadomości specjalne (odpowiednią wiedzę), są niewystarczające. Ponadto kodeksy postępowania karnego i cywilnego w zasadzie nie są spójne, gdy chodzi o zagadnienie biegłych. Szczególnie sprawa umiejętności opiniowania na podstawie przepisów prawa i weryfikacji podmiotu przez odpowiednie instytucje wywołuje falę niezadowolenia. Stąd konieczność, aby udoskonalone już normy znalazły się w nowym prawie.

Z chwilą pojawienia się projektu ustawy (o biegłych w postępowaniu sądowym i innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw) wydawało się, że sytuacja ulegnie korzystnej zmianie. Projektowana ustawa niewątpliwie porządkować miała tę dziedzinę – przez zwiększenie wymagań zarówno od osób, jak i instytucji ubiegających się o wydawanie opinii dla potrzeb sądu. Do obecnej jednakże chwili nie zostały nawet określone kryteria, jakie powinien spełniać potencjalny biegły. W pamięci pozostaje jedynie § 12. 1. Rozporządzenia z 2005 r.¹⁵, zgodnie z którym biegłym może być

---

ministerialnego o ustanowieniu władzy państwowej – minister sprawiedliwości jedynym w zasadzie gwarantem poziomu opiniowania). Co do poselskiego modelu – warty jest akceptacji w kwestii samodyscypliny biegłych, tj. pilnowania poziomu opiniowania przez samych biegłych. Biegli są najlepszymi reprezentantami opinii z danej specjalności, ponadto powinno zależeć im na dobrej ocenie wyników ich pracy w oczach opinii publicznej i organów procesowych.

¹² Na co uwagę zwraca T. Tomaszewski, *Czy nowy biegły w nowej szacie?*, w: *Iure et facto. Księga jubileuszowa ofiarowana doktorowi Józefowi Gurgulowi*, red. J. Wójcikiewicz, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 2006, s. 81. Projekt poselski opiera się na konsultacjach z biegłymi, wypływa z filozofii projektu 2001, ministerialny (zdaniem T. Tomaszewskiego) przygotowywano w tajemnicy.

¹³ Istnieje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz. U. Nr 15, poz. 133).

¹⁴ Art. 193 k.p.k.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz. U. Nr 15, poz. 133).

ustanowiona osoba, która: korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich; ukończyła 25 lat życia; ma teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innej umiejętności (dla której ma być ustanowiona) i daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków biegłego oraz wyrazi zgodę na ustanowienie jej biegłym. Posiadanie wiadomości specjalnych powinno być potwierdzone dokumentami lub innymi dowodami. Ocena zaś, czy owe wiadomości specjalne zostały dostatecznie wykazane – należy do prezesa sądu. Przypomnieć należy, że rozporządzenie jest stosunkowo nowe (tj. z 24 stycznia 2005 r.), regulacja natomiast nie cieszy się uznaniem wśród podmiotów nią objętych.

II. NOWE REGUŁY WPROWADZANYCH ZMIAN (ZAŁOŻENIA PROJEKTOWE)

Doprecyzowaniem wymogów (odnośnie do kompetencji biegłego) zajęli się twórcy projektu z 2006 r.¹⁶ Mimo iż w piśmiennictwie uwagi dotyczące zastrzeżenia tego katalogu pojawiały się już w latach dziewięćdziesiątych, to dopiero w projekcie nowej ustawy (o biegłych w postępowaniach sądowych prowadzonych na podstawie ustaw) mogłyby znaleźć swój finał.

Projekt w sposób rygorystyczny określa tym razem wymogi w stosunku do biegłych. Nowe brzmienie projektowanej ustawy zakłada zwrócenie uwagi na istotę związku prawnego-specjalistycznego (patrz art. 10 pkt 11, tj. umiejętności w zakresie postępowania sądowego prowadzonego na podstawie ustaw, niezbędnych do występowania w sprawach, w których może wykonywać czynności biegłego). Niewątpliwie mogłyby to być oprócz odpowiedniej specjalizacji i praktyki (co znajduje odniesienie w aktualnym rozporządzeniu z 2005 r.) tak oczekiwana weryfikacja faktycznej znajomości procedur sądowych i wiedzy prawniczej¹⁷.

Do czasu wprowadzenia nowej ustawy biegły spoza listy *ad hoc* w zasadzie pełni równorzędną rolę z biegłym z listy (o czym w art. 195 k.p.k.¹⁸) i z instytucją naukowo-badawczą. Nowa ustawa mogłaby precyzować okolicz-

---

¹⁶ Tj. projektu Ustawy o biegłych w postępowaniu sądowym oraz w innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw z dn. 26 kwietnia 2006 r.

¹⁷ K. C i o c h, P. M i e r z e j e w s k i, *Opinia biegłych psychiatrów w procesie karnym w świetle kodeksu postępowania karnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1965, nr 3-4.

¹⁸ Art. 195 k.p.k.

ności powoływania biegłego spoza listy jedynie w nadzwyczajnej sytuacji. Powoływanie winno być więc w tej sytuacji epizodyczne, by uniknąć nieprzewidywalnych opinii, niesprawdzonych pod kątem merytorycznego przygotowania podmiotów. Zasięganie opinii biegłego spoza listy ograniczono by do bezwzględnego minimum – to znaczy do szczególnie uzasadnionych przypadków, kiedy powołanie biegłego byłoby znacznie utrudnione lub wręcz niemożliwe, tj. np. gdy wśród ekspertów z listy nie figuruje osobniczy specjalista, kiedy wymagana jest wąska specjalizacja, a autorytet naukowy znajduje się np. poza terytorium Polski.

Kolejnym wymogiem projektu jest posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych. Nie bez znaczenia jest wymóg moralnej postawy biegłego (bezzstronność¹⁹), którego dyskwalifikowałyby karalność za przestępstwa np. przyjęcia korzyści materialnych czy czyny karalne dokonane w związku z pracą w zawodzie²⁰. Wymaga się, aby kandydat na stanowisko biegłego nie był karany za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Do wniosku dołączyć należy (z art. 14.2) dane o niekaralności, oświadczenie, że nie jest prowadzone przeciwko wnioskodawcy postępowanie o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe. Ważne także jest, aby miał nieopozłakowaną opinię. O dowodach nieopozłakowanej opinii osób ubiegających się o wpis na listę biegłych, informacje będą zbierać funkcjonariusze prawa (na wniosek ministra sprawiedliwości).

Odpowiednie służby przeprowadzą wywiad środowiskowy²¹, by uzyskać informacje dotyczące zakresu zdolności do czynności prawnych tej osoby; prowadzenia przeciwko tej osobie postępowania o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe; podlegania zakazowi wykonywania zawodu w dziedzinie, w której ta osoba może wykonywać czynności biegłego. Znaczenie ma również zebranie dokładnych informacji o sytuacji rodzinnej oraz środowisku tej osoby, w tym o jej kontaktach ze środowiskami lub osobami, które mogą wpływać na ocenę jej bezstronności jako biegłego oraz ocenę postawy etycznej; informacji o stanie majątkowym

---

¹⁹ Zgodnie z wyrokiem SN z dn. 8 listopada 1976 r. (I CR 347/76, OSNC 1977/10/187); przegląd orzecznictwa: W. Siedlecki, PiP 1978, nr 12, s. 120, cyt.: „Osoba, która z racji posiadanych wiadomości specjalnych ma spostrzeżenia niedostępne dla innych osób (np. lekarz leczący chorego), powinna z reguły być słuchana w charakterze świadka, a funkcje biegłego należy powierzyć innej osobie, która z faktami istotnymi dla rozstrzygnięcia sprawy poprzednio się nie zetknęła”.

²⁰ P. H o r o s z o w s k i, *Stan medycyny i kryminalistyki*, Warszawa 1951, s. 55.

²¹ Art. 5 i 11 w zw. z art. 24 projektowanej Ustawy o biegłych [...].

i źródłach dochodu; informacji o nadużywaniu przez tę osobę alkoholu, środków odurzających, środków zastępczych lub substancji psychotropowych; oraz innych okoliczności faktycznych. Istotne jest pozyskanie przez odpowiednie „służby sprawdzające” informacji o konflikcie z prawem, o dokonanych przestępstwach, które będą dyskwalifikować kandydata. Przestępstwa skarbowe mogą się łączyć z nadużyciami finansowymi, z korupcją – co w ostatnich latach przybierało ogromne rozmiary.

Posiadanie teoretycznych wiadomości specjalnych (w dziedzinie, w której może on wykonywać czynności biegłego, udokumentowane dyplomem ukończenia określonego kierunku studiów wyższych, studiów podyplomowych czy dyplomem ukończenia specjalistycznego szkolenia zawodowego w danej dziedzinie lub zaświadczeniem o złożeniu egzaminu specjalistycznego) musi być poparte co najmniej 5-letnią praktyką zawodową w dziedzinie objętej wnioskiem bądź rekomendacjami – zgodnie z art. 14.2.3 projektu. Przesłanką upoważniającą do wpisu na listę biegłych jest tam posiadanie uprawnienia do wykonywania zawodu w dziedzinie, w której może wykonywać on czynności biegłego (a art. 14.3 precyzuje – wskazując, że można poprzestać na potwierdzeniu praktyki, jeżeli uprawnienia w danym zakresie nie są wymagane).

Rozwiązanie zawarte w projekcie art. 14.1.7 – omawiające, że do wniosku dostarczane powinny być odpisy wcześniej sporządzonych opinii (z opiniami prezesów sądów okręgowych w okręgach, w których w ciągu 5 lat biegły sporządzał opinie), wydaje się właściwym posunięciem. Informacje bowiem o wcześniejszym wykonywaniu czynności biegłego i powyższe dokumenty je potwierdzające – pozwoliłyby precyzyjniej oceniać dorobek zawodowy wnioskodawcy.

W piśmiennictwie od lat pojawiały się głosy sugerujące, a nawet domagające się, aby do kompetencji biegłego należała obligatoryjna znajomość przepisów prawa i wiedzy prawniczej obejmującej zakres postępowania sądowego. Inaczej mówiąc, wiedzy niezbędnej do występowania w sprawach, w których może on wykonywać czynności biegłego. Problematyka nieznamości reguł opiniodawczych, braku dostatecznej znajomości zagadnień prawnych i absencji we współdziałaniu prawników z omawianą grupą biegłych z zakresu medycyny została szeroko już omówiona w wielu publikacjach medyczno-prawnych. Brak powyższej normy prawnej powoduje, iż opiniowaniem zajmują się osoby nie zawsze kompetentne, niegwarantujące fachowości, odpowiedzialności, bezstronności.

Należy zauważyć równocześnie, że coraz częściej rola potencjalnego biegłego „zbliża się do roli sędziego”. Wyływa stąd konieczność zaostrożenia

kryteriów powoływania grupy biegłych sądowych. Pytanie – czy stworzenie nowej, odrębnej kategorii biegłych sądowych z zakresu medycyny nie powinno mieć miejsca?

Uzupełnienie o istotne punkty wymagań adresowanych do przyszłych biegłych, wydaje się krokiem naprzód. Biegli nie byli, jak dotąd, zobowiązani, by znać procedurę, postępowanie sądowe. Jednak praktyka dowiodła, że taka znajomość jest wprost niezbędna przy pełnieniu tegoż stanowiska. Dane wskazują, iż szczególnie ta gałąź nauki, jaką jest medycyna (ze względu na wielość i złożoność spraw), w sposób szczególny potrzebuje szerokiej znajomości również z dziedziny prawa. Dotychczas ewidentnie brakowało treści wyrażonej w projektowanym punkcie 11 art. 10 tejże propozycji.

Dotychczasowy przepis²² o obowiązku poddawania prezesowi sądu okręgowego oceny kompetencji (tzn. wiadomości specjalnych kandydata na biegłego) nie jest w odczuciu podmiotów zainteresowanych przedmiotem w pełni poprawny. Dokonanie w tym zakresie oceny jest nadzwyczaj utrudnione. Szczegółowa znajomość tak wielu specjalizacji medycznych nie jest dostępna indywidualnemu podmiotowi (niebędącemu jednocześnie specjalistą w naukach medycznych – z uwagi na specyfikę pełnienia np. funkcji sędziego). Wiedzę tę należałoby poddać weryfikacji konkretnym ekspertom²³, specjalnie powołanym np. w komisje egzaminacyjne²⁴. Projektowany zapis o komisjach wydaje się dobrym w tym zakresie rozwiązaniem. Oczywiście, głosy nieprzychylnie projektowi, wstrzymujące jego wejście w życie, mają również swoje konkretne uzasadnienia.

Pytanie – czy jedna ogólnopolska lista biegłych będzie właściwym rozwiązaniem i zdoła zastąpić prawie pięćdziesiąt list oddzielnie tworzonych przez poszczególne sądy okręgowe? Wydaje się, że takie posunięcie będzie korzystniejsze zarówno dla organów procesowych, jak i uczestników postępowania i biegłych. Lista prowadzona w formie elektronicznej (na ogólnodostępnej stronie internetowej) i dodatkowa publikacja w formie obwieszczenia w Dzienniku Urzędowym powinna stanowić dogodną dla każdego formę.

---

²² § 1. 1: Biegłych sądowych, zwanych dalej „biegłymi”, ustanawia przy sądzie okręgowym prezes tego sądu, zwany dalej „prezesem”.

§ 17: Prezes sprawuje nadzór nad biegłymi na zasadach określonych w odrębnych przepisach Rozporządzenia z dn. 24 stycznia 2005 r.

²³ K. C i o c h, P. M i e r z e j e w s k i, *Opinia biegłych psychiatrów w procesie karnym w świetle kodeksu postępowania karnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1965, nr 3-4.

²⁴ Z. K e g e l, *Ekspertyza ze stanowiska procedury i kryminalistyki*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1976, s. 52-54.

Zamierzenia projektu skłaniają się ku wprowadzeniu nowej reguły sporządzania list biegłych – ma to uniemożliwić wpisy w różnych okręgach i doprowadzić do wyłączności opiniowania tylko na terenie okręgu, który zamieszkuje biegły. Zdarzały się bowiem niechlubne przypadki, kiedy nieuczciwy biegły (po ujawnieniu jego niewłaściwego postępowania) z łatwością zmieniał mógł ośrodki opiniowania (w rozumieniu sądy), dla których podejmował się zlecanych opinii.

Wątpliwości budzi jednak kwestia formalna, tj. dotycząca udziału ministra sprawiedliwości i funkcji, jaką miałyby pełnić w procesie rekrutacyjno-odwoławczym biegłego. Istnieje obawa, iż dojść mogłoby do upolitycznienia przejawiającego się w podejmowaniu decyzji co do powołań, odwołań itp. względem biegłych. Do tej pory przywilej ten oddany był w ręce sądu (ściślej: prezesa sądu okręgowego). Komentując zapisy projektowe, sędzia S. Dąbrowski dał temu wyraz w następującej argumentacji: Zgodne było to z „zasadą trójpodziału władzy oraz z zachowaniem gwarancji konstytucyjnego prawa do Sądu, gdyż uprawnienia organizatorskie i nadzorcze nad podmiotami wydającymi opinie na użytek postępowań sądowych powinny należeć do organów sądowych”.

Uznanie budzi zaś wprowadzenie komisji kwalifikacyjnej. Z tym, że wielospecjalistyczny skład przedstawicieli poszczególnych ministerstw (tj. ministra sprawiedliwości oraz przedstawiciela ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, finansów publicznych, spraw gospodarki, transportu, do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, do spraw wewnętrznych, spraw zdrowia, szkolnictwa wyższego, środowiska, budownictwa i gospodarki wodnej z uwzględnieniem zapraszanych konsultantów²⁵) przyniosłby zapewne wymierne korzyści, lecz i tu podnoszony jest zarzut upolitycznienia.

Zwrócić należałoby tu uwagę na lekarską grupę biegłych, wyodrębnioną spośród szerokiej grupy biegłych sądowych. Zakładając, że realne stałoby się powołanie osobnego zespołu lekarskiego, to prawidłowe byłoby wprowadzenie konsultacji z komisją (z obeznaną w tematyce medycyny personą bądź grupą osób), która dawałaby jednocześnie gwarancję rzetelności poprzez pozytywny wpływ na współpracę z wymiarem sprawiedliwości. Do rozważenia należałoby poddać jednak kwestię funkcjonowania komisji przy Ministerstwie Sprawiedliwości, przy sądach apelacyjnych czy nawet Sądzie Najwyższym.

---

²⁵ O czym w art. 18.4 n.u.

Zadaniem projektowanego składu komisji będzie nie tylko opiniowanie wniosków dotyczących wpisu na listę biegłych oraz na listę biegłych na kolejne 5 lat, o ile o wydanie takiej opinii wystąpi minister sprawiedliwości; komisja ta będzie dokonywać na bieżąco oceny czynności biegłych w postępowaniach prowadzonych na podstawie ustawy oraz opiniować na wniosek ministra sprawiedliwości o zawieszeniu biegłego w wykonywaniu czynności biegłego bądź skreśleniu biegłego z listy biegłych (art. 18 ust. 1).

Cały proces weryfikacji odbywać się będzie²⁶ po przeprowadzeniu rozmowy kwalifikacyjnej z wnioskodawcą i na podstawie dołączonych dokumentów²⁷. Komisja (zgodnie z art. 7 projektu nowej ustawy) dopuszcza do informacji niejawnych jedynie osobę z uprawnieniami i tylko ona może dokonywać czynności biegłego, które związane są z dostępem do tychże informacji²⁸. Niekompletne dokumenty można będzie uzupełnić w oznaczonym czasie (nieuzupełnienie w terminie skutkować powinno odmową wpisu). Aby upewnić się co do umiejętności opiniodawczych kandydata na biegłego, komisja może wezwać do sporządzenia trzech opinii. Gdy zaistnieją uzasadnione wątpliwości, będzie miała także prawo zwrócenia się do odpowiednich instytucji w celu sprawdzenia danych.

Po spełnieniu wymogów ustawowych i przy braku „przeciwskazań” do pełnienia funkcji biegłego, ubiegający się o wpis na ogólnokrajową listę biegłych składać mógłby przyrzeczenie roty²⁹ wobec ministra sprawiedliwości. Wpis ten zobowiązywać mógłby (art. 44 projektu ustawy) do wykonywania czynności ze szczególną starannością i bezstronnością, zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów prawa, a także do doskonalenia kwalifikacji w zakresie swojej specjalności i znajomości obowiązujących przepisów prawa – regulujących zasady udziału biegłego w postępowaniu, w któ-

---

²⁶ Będzie – o ile uzyska szerszą akceptację.

²⁷ Art. 19 n.u.

²⁸ Co regulują przepisy ustawy z dn. 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. 2005, Nr 196, poz. 1631 oraz 2006, Nr 104, poz. 708 i 711).

²⁹ Art. 21 n.u.: „Świadomy znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem, przyrzekam uroczyście, że czynności biegłego będę wykonywać sumiennie i bezstronnie, dochowując tajemnicy prawnie chronionej”. Tekst przyrzeczenia z Rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. brzmi: „Świadomy znaczenia mych słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki biegłego sądowego wykonywać będę z całą sumiennnością i bezstronnością” – składany był wobec prezesa.

rym może zostać powołany do wykonywania czynności biegłego³⁰. Obowiązek łączy się w tym zakresie z prowadzeniem dokumentacji dotyczącej wydawanych opinii w postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw, przechowywanej wraz z kopiami przez okres pięcioletni. Uzasadnione jest to wymogiem udokumentowania dorobku zawodowego przy ubieganiu się o stanowisko biegłego, ale również zwiększa szansę na pełniejszą weryfikację przez powołaną komisję. W dokumentacji ująć się winno nazwę organu postępowania, który powołał biegłego (albo instytucję naukową lub specjalistyczną); sygnaturę akt sprawy, w której powołano biegłego (albo instytucję naukową lub specjalistyczną); datę zleconej opinii; zakres opinii; datę wydania opinii lub odmowy jej wydania³¹.

Komisja mogłaby opiniować nie tylko o wpisie na listę (lub odmowie), ale dokonywać weryfikacji (zawieszenia³², skreślenia) także w trakcie pełnienia przez biegłego czynności. Obligatoryjne przesłanki skreślenia zawarte są w art. 27.1.1-5³³, fakultatywne w 27.2³⁴ nowo projektowanej ustawy.

Uwagę skierować należy również na treść art. 46 projektu ustawy w odniesieniu do § 5 Rozporządzenia³⁵ z dnia 24 stycznia 2005 r. Spór bowiem wywoływały szczególnie sformułowania dotyczące obowiązku sporządzania opinii. W projekcie art. 46.1. zapisano:

---

³⁰ Artykuł ten stosuje się odpowiednio do osób wykonujących czynności biegłego oraz osób, o których mowa w art. 31 pkt 2.

³¹ Art. 45 n.u.

³² Art. 25 n.u.

³³ Art. 27.1. n.u. w przypadku śmierci biegłego; wniosku biegłego o skreślenie z listy biegłych; prawomocnego skazania biegłego za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe; niespełniania przez biegłego wymogów, o których mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1, 3 i 4 oraz pkt 7-11; upływu okresu ważności wpisu, jeżeli biegły nie złożył wniosku o wpis na listę biegłych na okres kolejnych 5 lat.

³⁴ Art. 27.2. „Minister Sprawiedliwości może skreślić, w drodze decyzji, biegłego z listy biegłych z innych ważnych powodów, w szczególności, w razie prawomocnego skazania za nieumyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, w razie nieuzasadnionej odmowy wydania opinii albo wydania opinii nierzetelnej lub rażąco wadliwej, niezgodnie z zakresem zleconej opinii przez organ prowadzący postępowanie lub z nie dającym się usprawiedliwić opóźnieniem”.

³⁵ § 5: Biegły nie może odmówić wykonania należących do jego obowiązków czynności w okręgu sądu okręgowego, przy którym został ustanowiony, zleconych przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych, z wyjątkiem wypadków określonych w przepisach regulujących postępowanie przed tymi organami.

Osoba wpisana na listę biegłych albo instytucja naukowa lub specjalistyczna wpisana do wykazu instytucji naukowych i specjalistycznych nie mogą odmówić wydania opinii w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, na żądanie sądu, prokuratora, innego Organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze oraz organów administracji publicznej, chyba że zachodzą przyczyny uzasadniające odmowę, w szczególności określone w przepisach regulujących dane postępowanie. Przepis 46.2. ust. 1 stosuje się odpowiednio do osób wykonujących czynności biegłego.

W Rozporządzeniu z 2005 r. mowa jest o biegłym bez dookreślenia, czy obejmuje ono również biegłego spoza listy. W odczuciu wielu podmiotów nakładanie obowiązku na osobę niebędącą biegłym, a jedynie mającą wiadomości specjalne, stanowiło przykład nieuzasadnionego działania. Tłumaczono, iż inna jest podstawa prawna powoływania biegłego z listy (wyrażającego taką wolę), inna zaś osoby, która woli opiniowania nie przejawia. Jedynie dla dobrowolnie wyrażających chęć służenia wymiarowi sprawiedliwości, winny mieć zastosowanie przepisy o obligatoryjnym wykonywaniu tego obowiązku z § 5 Rozporządzenia. Biegły nie może (w myśl tego przepisu) odmówić wykonania należących do jego obowiązków czynności w okręgu sądu okręgowego, przy którym został ustanowiony, zleconych przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych, z wyjątkiem wypadków określonych w przepisach regulujących postępowanie przed tymi organami³⁶.

Tymczasem, jak stanowi artykuł 195 k.p.k. (wciąż obowiązujący), nie tylko biegły sądowy, lecz także każda inna osoba, o której wiadomo, że ma wiadomości specjalne w danej, żądanej dziedzinie³⁷ – ma obowiązek pełnienia tej funkcji (co potwierdza orzecznictwo sądów). Zdarza się jednak, że podmiot powoływany *ad hoc*, mający wiedzę fachową, nie ma możliwości np. czasowych (z uwagi chociażby na zbyt dużą liczbę zleceń) do podjęcia się zadań zleconych przez organy procesowe. Inna sytuacja wiąże się z dobrowolnie zgłaszającym się kandydatem, który wpisawszy się na tzw. listę biegłych, odmawia dokonania czynności, do których sam zobowiązał się poprzez wyrażoną chęć bycia owym lekarzem opiniującym dla potrzeb wymiaru sprawiedliwości. Stąd też właściwym rozwiązaniem jest uszczegółowienie formuły, iż odmowa nie może dotyczyć podmiotów, które dobrowolnie

---

³⁶ § 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz. U. Nr 15, poz. 133).

³⁷ Art. 195 k.p.k. „Do pełnienia czynności biegłego jest obowiązany nie tylko biegły sądowy, lecz także każda inna osoba, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie”.

wpisały się, a tym samym zadeklarowały gotowość do służenia wymiarowi sprawiedliwości.

Biegłym, osobom wykonującym czynności biegłego (tzw. biegłym ad hoc) oraz osobom zatrudnionym w instytucjach naukowych lub specjalistycznych, tj. o których mowa w art. 31 p. 2, przypada (zgodnie z założeniem projektowym) status funkcjonariusza publicznego. Przywileje płynące z objęcia biegłych sądowych nazewnictwem „funkcjonariusz publiczny”, są oczekiwanym przez to środowisko zapisem.

W literaturze pojawiały się intencje autorów, aby uregulować również sytuacje używania tytułu „biegły”. Brak prawnego unormowania powodował różnorakie oceny. Nowy zapis projektu ustawy w art. 10.2 jasno to precyzuje, nie pozostawiając wątpliwości. „Osoba wpisana na listę biegłych może używać tytułu «biegły» jedynie w postępowaniu, w którym została powołana do wydania opinii albo wykonania przewidzianej w ustawie innej czynności”.

III. INTERPRETACJA PROPOZYCJI USTAWOWYCH

Dyskusja nad problematyką nieprawidłowości w pracy biegłego stanowiła punkt wyjścia do stworzenia analizowanego projektu Ustawy o biegłym w postępowaniu sądowym. Niedoprecyzowane, pełne luk aktualne przepisy stały się przyczyną występujących nieprawidłowości. Potrzebę ustawowego uregulowania instytucji biegłego zauważyły również środowiska prawnicze, naukowe i eksperckie. Nie bez znaczenia były głosy mediów³⁸, które owe braki w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości dostrzegały i często komentowały.

Szczególne zainteresowanie ustaleniem wymiernych zasad oceny jakości pracy oraz nadanie odpowiedniego statusu prawnego określonym specjalnościom przyniósł przełom 2006/2007. Sytuacje najwyraźniej obserwować można w medycynie, zaczynając od uregulowania jej statusu prawnego w Ustawie o lekarzu sądowym i dążeniu do wprowadzenia Ustawy o biegłych w postępowaniu sądowym oraz w innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw, poprzez doskonalenie przepisów składowych, po przygotowanie do pełnienia określonych funkcji kompetentnego biegłego lekarza.

---

³⁸ A. S z u l c, *(Od)biegli od prawdy*, www.kiosk.onet.pl; I. M i e c i k, *Przebiegli*, „Polityka” z 23 marca 2002; M. B o g u s z, *Dance macabre w świątyniach prawa*, „Newseek” z 23 stycznia 2005.

Trudno w tej konkretnej chwili dokonywać analizy korzyści i strat z wprowadzenia nowych ustaw i propozycji regulujących pozycję biegłego. Istnieje natomiast głębokie przekonanie, że akt w randze ustawy byłby gwarantem rzetelnego przestrzegania prawa. Należy mieć także nadzieję, że powyższe regulacje wywołają wzrost poczucia świadomości wśród lekarzy podejmujących się tej szczególnej i odpowiedzialnej funkcji, ściśle związanej z problematyką sprawiedliwych rozstrzygnięć.

W założeniach projektowana ustawa dość precyzyjnie została ujęta, aczkolwiek jest kilka sprzecznych, a przez to niemogących uzyskać pełnej akceptacji – elementów składowych. Sama zaś koncepcja pracy nad poprawą zapisów ustawodawczych jest pozytywna i bez wątplenia godna uznania.

AN EXPERT IN LEGAL PROCEEDINGS.
DE LEGE FERENDA POSTULATES

S u m m a r y

The lack of accurate regulations relating to legal medicine experts has become the core of the considerations of the existing law (i.e. the regulation on legal experts of 24 January, 2005) and a proposal of 2006 with regard to the introduction of a law on legal experts present in legal proceedings and other types of procedure carried out in compliance with the relevant laws. Among others, the following issues are discussed: ignorance of consultative rules, lack of sufficient knowledge of legal issues and little cooperation between lawyers and physicians.

The draft in question incorporates several interesting solutions, and the very idea of working towards improvement of necessary regulations is fine, including the verification of consultative bodies and obligatory familiarity with the laws, commission supervision or restriction of the role of ad hoc experts – all happening in practice.

What remains undetermined are still the subjects related, among others, to potential politicisation of legal experts (under supervision of the Justice Minister).

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: Rozporządzenie w sprawie biegłych sądowych, projekt ustawy o biegłych w postępowaniu oraz w innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw.

Key words: directive on legal experts, draft law on experts in legal proceedings and other types of procedure carried out in compliance with relevant acts.